

Egy dán utazó 1807-ből származó naplójának érdekes megállapításai Magyarországról

Magyarország egyike lehetne Európa első országainak

Hogyan készült Pest-Buda a XVIII. század végén a koronázásra?

A magyar főváros fejlődésének történetével foglalkozó szakmunkákon kívül ha az egykorú iratokból is igyekszünk képet nyerni a város küzdelmekben gazdag, de örökökben annál szegényebb múltjából, sok olyan eseménnyel találkozunk, melyeknek emlékét már csak a sárgult lapok őrzik. Külön figyelmet érdemel II. József, a kalapos király kora, akinek alakja az anekdotákon keresztül másképp fest, mint az elbeszélő történet és írás és másképp a pragmatikus történetírás, mely utóbbi nem a legjobb embernek és uralkodónak mutatja be. A magyar nép mindenestre nem úgy tekintett rá, mint a koronás főre, mert nem koronáztatta meg magát, elismerte azonban, hogy reformtörekvéseinek nagyrészevel jót akart. Halála után II. Lipót került a trónra. A magyar vezető körök felvetették a kérdést, megkoronáztatja-e magát az új király, mert ha nem, jóra ez semmiképpen nem vezet. Bécs egyetértett a felfogással, s mikor nyilvánvalóvá vált, hogy Budán újra koronázás lesz, az ünnepi aktsúra felkészült az egész ország.

A bécsi udvart megjárta az osztrák főváros vidám életében résztvevő magyar főurak mindenképpen ki akartak tenni magukért. Legszebb díszmagyarjaikat szedték elő és díszítették fel vagyont érő drágakövekkel. De még a nemesek is kikéfélték, kipozták díszruhájukat és költséget nem kímélve hajtottak fel családostul a fővárosba, hogy tanúi legyenek annak, amire csak emberöltőként adódik egyszer mód.

Az arisztokráciák és a nemesek főmegezés özönlése a főváros felé

Pestnek ekkor már negyedszázezer lakosa volt. Igen sok emeletes házzal büszkélkedett a rendezett utcák mentén, homlokzatukon a tulajdonosoknak nagy betűkkel kirakott neveivel és sokszáz utcai lámpással, melyek feleslegessé tették a polgárság lámpahordozását, ezenkívül elősegítették a közbiztonságot „Amire szükség volt, — mert Pest már világváros, akárcsak Bécs, Drezda, Berlin, vagy Páris.“ Az emeletes házak sorában ott ékeskedtek a „szalák“. Így többek között a *Hét választófejedelem* szalája, ahol olyan kiadós ételeket szolgáltak fel, hogy attól „még az irtalmatlan nagybendőjű is olyképen telt meg, hogy a szalából kijövet többször ült le az uton míg hazáért.“ A bor meg „olyan volt, hogy abból két pohár után menten megszinesedett a világ, több pohár után pedig egyenesen a felhők közé emelte az illetőt. „A látnivalók lenyűgözők voltak, — olvassuk az egykorú írásokon. Eltekintve attól, hogy az utcai lámpák valósággal nappali fényt varázsoltak az utakra, s így a Várhegyről nézve, felejthetetlen élményt nyújtottak, a szórakozók részére rendelkezésre álltak a bálhelyiségek, a színház, az alkalmi cseppirágók játékszínei, továbbá ama mulató-sátrak, melyekben az eróművészeket kívül *mékkü nagy állatok is* felléptek, amikről már csak a *biblia emlékezik meg*.“

A koronázás híre érthetően megbolygatta Pest lakosságát. A hír lefutott a balkáni államokba, ahonnan a kereskedők sietve indultak Pest felé, hogy még idejében felvegyék a versenyt az ide érkezett bécsi, felvidéki és lengyel kalmárokkal.

II. Lipót Pozsonyban, Ferenc azonban Budán koronáztatta meg magát

A forgalom hihetetlenül nagyra emelkedett a városban. Csak vámfizető szekér majd 13.000 jött Pestre, nem beszélve arról a rengeteg lovasemberről, akik lovaikat alig tudták elhelyezni, melyek „a város levegőjét végképpen megrontották“. Annyi bizonyos, hogy a város meggazdagodott az akkori idegenforgalmon. A keserűséget csak az okozta, hogy II. Lipót mégsem Budán, hanem Pozsonyban koronáztatta meg magát.

1792-ben Ferenc koronázására ismétlenül felvonult az arisztokrácia a sok bandérium, feljöttek a kereskedők még Törökországból is olyan árukkal, hogy elámulnak azoknak értékes voltán. Persze a mulatózások akkor is vigan folytak. Abban az időben Buda várát messzi terjedő szőlők szegélyezték, melyek a tokaji mellett vi-

lágírhíri borokat adtak az asztalokra. A feljegyzések szerint annyi idegen volt Pesten és Budán, hogy a házak már be sem tudták fogadni az újabb érkezőket, akik sátor alatt is csak nagy fizetség mellett kaphattak helyet. Az országgyűlést május 20-án tartották meg. Június 6-án koronázták a 24 éves királyt, az ifjúkirálynét pedig június 10-én. Persze hogy a fiatal királyi párt mindenki akarta látni, de ehhez csak kevesen jutottak hozzá.

A főváros fejlődésénél új határkövet jelentettek az 1792-es események. A „példátlanul nagy szórakozási lehetőséget nyújtó“ magyar fővárosra a külföld is felfigyelt, pedig a külsőségekben ható pompa valójában sok, fájdalmas sebet takart...

A Rác-város megérdemelné, hogy egy tűzvész felégesse

A hírek hatása alatt vetődött fővárosunkba bizonyos Reichardt nevű dán utazó, aki 1807-ben érkezett Magyarországra. Utinaplójáról Kelényi B. Ottó *Buda és Pest városképe az idegen utasok irodalmában* című értékes tanulmányában számol be. Reichardtnek a látottakról nyújtott beszámolója kétféle szempontból figyelemreméltó. Egyrészt mert világosan látta népünk politikai helyzetének tarthatatlanságát, tehát annak a forradalmi megmozdulásnak a bekövetkezését, mely 1848-ban virradt rá a magyarságra; másrészt világosan látta, ha egyszer függetleníti magát a nemzet s olyan vezetőket nyer, akik a nép minden rétegét felemelve, az egyetemes nemzeti érdekek szolgálatába állítják, Magyarország olyan hatalommá nőheti ki magát, hogy már segítésére többet nem szorul.

A dán utazó első rajzát az akkori Rác-városról adta, amit *zsidókhöz nagyon hasonló* kereskedő nép lakott. Viseletük görög — török viseletre emlékeztetett. Asszonyaik sűrűn teleaggatták magukat aranypénzekkel, általában jól öltözködtek a férfakkal együtt, csak *piszkosak* voltak, akár a városrész, a Rác-város, ahol laktak „ami talán még piszkosabb volt, mint a zsidóváros, mely különben ebből a szempontból nem egykönnyen múlható felül“. Szerinte a városrész nem érhetné nagyobb jótétemény, mintha egy alapos tűzvész teljesen felégetné és gazdag, piszkos és lusta lakóit új és jobb építkezésre kényszerítené.

„Ha feldühítik a magyarit éppen annyira nyakas és vad lesz“

Reichardt a Rác-városból — ahol lakást bérelt — hamarosan átköltözött Pestre, s alkalmat nyílt a magyarok megismerésére. Dícséri a Duna partján kikötött csónakok gazdag gyümölcs rakományát, az éttermekben kiszolgált ételek kiváló minőségét. — Gyakran látogatja a meleg fürdőket s abbeli nézetének ad kifejezést, hogy a hidegfürdőket inkább az elmebajosoknak és a holdkórosoknak kellene biztosítani. Hogy sokan voltak-e ilyenek, arról nem emlékezik, csak arról, hogy a kevert lakosság körében igen sok a venereás beteg, a kórházak tele vannak velük és egyáltalában nem szegyenkeznek e bajban szenvedők nyavalyájukról nyíltan is beszélni. Arról nem ír, hogy a kevert lakosság oka nagyrészt abban kereshető, hogy a törökök ellen viselt szörnyű harcokban a város csaknem elnéptelenedett s az idegen beszivárgók mindkét várost valósággal megszállták s idő kellett ahhoz, hogy ezeket a ragadozókat végre kiszorítsák. A magyarokról minden esetre a legszebben nyilatkozott. Különösen dícsérte egyenesen, őszinte és becsületes felfogásukat. „Ha azonban feldühítik a magyart, éppen annyira nyakas és vad lesz“. Látja róla az ember, hogy egész férfi aki teljes lélekkel gyűlöl és szeret. Mire pedig az akkori kormányzat a szeretetre nem sok okot szolgáltatott. érthető, hogy ez a nép veszélyesnek tűnt fel előtte.

II. József a jobbágyságnak szabadságot akar adni

Rendkívül érdekes, amit Reichardt a magyar jobbágyság helyzetéről írt. „A polgárnak és parasztnak — írta — nincsen semmi

reménye, hogy helyzetén könnyíthesse. Az udvar nagyon tart még az új, szabad szellemtől, amelyet II. József jószándékú rendeletei az egész monarchiában elterjesztettek és arra törekszik, hogy mindent előző állapotában állítson vissza. „A magyar parasztnak már külső megjelenésén, járásán és arckifejezésén látszik, hogy földhöz ragadt rabszolga, akit könnyen boldoggá és szolgálatra készvé lehet tenni és az a mód, ahogyan azután munkához lát, bensőleg derék és jó természetéről tanúskodik. Megjegyzni, ha azonban a paraszttal nem úgy bánnak, mint kellene, megnyakasodik. Az, hogyan is feszítené meg legjobb erejét, mikor neki nincs tulajdona és szorgalmával csupán gyakran zsarnoki parancsolója hasznát kénytelen szolgálni, akit a legfőbb ellentétként bőségben és jólétben tobzódni lát. Ha II. József még tíz évet élt volna és befejezhette volna művét, semmiféle *elavult előjogok* előtt nem hátrált volna meg. A parasztot teljesen feloldotta volna a rabszolgaságból“.

Reichardt utinaplóját azzal fejezi be, ha Magyarország józan, igazságos kormányzat alá kerülne, mely minden jó és hasznos ügyet elősegítene, meggyőződése, hogy az ország népe — melynek földje ötven, hatvan, sőt százszoros termést is hozna — ki tudna emelkedni az ostobább és szegényebb szomszédállamok közül olyannyira, hogy többet pártfogóra szüksége nem lenne. De felülről kellene jönni a rendnek és az igazságosságnak, a tulajdon szentségének és a magántulajdon biztonságának minden osztály számára és akkor Magyarország egyike lenne Európa legelső országainak.

Sok más egyéb érdekesség mellett egyelőre csak ennyit ismertettünk a dán utazó naplójából, akinek útijegyzeteihez hozzátehetjük, hogy megfigyelései sok tekintetben mélyrehatóak és alaposak voltak!

Abonyi Ernő